

Л.Н.Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық
университеті
Халықаралық қатынастар
факультеті
Аймақтану кафедрасы

Евразийский
национальный университет
им. Л.Н.Гумилева
Факультет международных
отношений
Кафедра регионоведения

«Отандастар қоры»
коммерциялық емес
акционерлік қоғамы

Некоммерческое акционерное
общество
«Отандастар қоры»

«АЙМАҚТАНУДЫҢ ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ЖИНАҒЫ

«СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РЕГИОНОВЕДЕНИЯ»
СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-
ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

**Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Халықаралық қатынастар факультеті
Аймақтану кафедрасы**

«Отандастар қоры» коммерциялық емес акционерлік қоғамы

**Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева
Факультет международных отношений
Кафедра регионоведения**

Некоммерческое акционерное общество “Фонд Отандастар”

«АЙМАҚТАНУДЫҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»

**ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ**

«СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РЕГИОНОВЕДЕНИЯ»

27 наурыз 2023, Астана

УДК 327
ББК 66.4
А31

А31 «Аймақтанудың қазіргі мәселелері» халықаралық ғылыми-практикалық конференция = Международная научно-практическая конференция «Современные проблемы регионоведения». – Астана: – 247 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-861-1

Жинаққа ғалымдардың, докторанттардың, магистранттар мен студенттердің аймақтық даму мен аймақты зерттеуге әсер ететін проблемаларды түсінуге жәрдемдесуге бағытталған баяндамалар кірді. Бұл процестерді әр түрлі аспектілерде және әр түрлі жағынан қарастыру әсіресе қазіргі кезде өзекті болып табылады.

В сборник вошли доклады ученых, докторантов, магистрантов и студентов, направленные на содействие более глубокому пониманию проблем, влияющих на региональное развитие и изучение региона. Рассмотрение данных процессов в разных аспектах, и с разных сторон особенно актуально в наши дни.

УДК 327
ББК 66.4

ISBN 978-601-337-861-1

©Л.Н. Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университеті, 2023

кошельки – все это уже прочно вошло в урбанизированную жизнь жителей региона, и этот процесс продолжается. Все страны Центральной Азии приняли множество законодательных документов, стратегий, концепций в области цифровой и кибербезопасности и стремятся наращивать свой потенциал, понимая, что в современных реалиях риски и угрозы в этой области будут только нарастать. Борьба с киберугрозами с каждым годом приобретает все большую актуальность. В связи с этим активно принимаемые в странах Центральной Азии меры по противодействию угрозам в сфере информационных технологий способствуют эффективному обеспечению безопасности.

Литература

1. Отчет Всемирного экономического форума 2021-2022 гг. [Электронный ресурс], 2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Annual_Report_2021_22.pdf (дата обращения: 08.03.23).
2. Информационная безопасность [Электронный ресурс], 2022. URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mdai/activities/6?lang=ru> (дата обращения: 10.03.23).
3. Трансформация «Узбектелекома», кибербезопасность и новый университет: Мирзиёев провёл совещание по IT [Электронный ресурс], 2022. URL: <https://kun.uz/ru/news/2022/04/14/transformatiya-uzbektelekoma-kiberbezopasnost-i-novyy-universitet-mirziyoyev-provyol-soveshchaniye-po-it> (дата обращения: 11.03.23).
4. Концепция информационной безопасности Кыргызской Республики на 2019-2023 годы от 3 мая 2019 года № 209. URL: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/13652> (дата обращения: 15.03.23).
5. Совместное заявление Президента Садыра Жапарова и Президента России Владимира Путина о сотрудничестве в области обеспечения международной информационной безопасности [Электронный ресурс], 2022. URL: https://www.president.kg/ru/sobytiya/23966_sovmestnoe_zayavlenie_prezidenta_sadira_ghaparova_i_prezidenta_rossii_vladimira_putina_o_sotrudnichestve_v_oblasti_obespecheniya_meghdunarodnoy_informacionnoy_bezopasnosti (дата обращения: 16.03.23).
6. Обеспечение информационной безопасности [Электронный ресурс] // «Нейтральный Туркменистан», 2021. URL: <https://science.gov.tm/news/20211127news-2021-11-26-1/> (дата обращения: 19.03.23).

**XXI ҲАСЫРДАҒЫ ҚР МЕН АҚШ ЖОҒАРЫ ДЕНГЕЙДЕГІ
ӘРІШТЕСТІК ЖӘНЕ ҮКІМЕТАРАЛЫҚ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТАРЫ**

Ж.Б.Әкімова
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана, Қазақстан
Jaksygul.95@mail.ru

АҚШ-пен қарым-қатынасты дамыту тәуелсіздік алған сәттен Қазақстанның көп векторлы сыртқы саясатының басымдықтарының бірі болды.

Тәуелсіз дамудың алғашқы онжылдығында Қазақстан АҚШ-қа саяси, экономикалық, экологиялық, мәдени және білім беру салаларында ашық болды. Жыл сайын біздің елімізге үкіметтік топтар мен жұртшылық өкілдерімен кездесулер өткізген әртүрлі американдық сенаторлар келді. Америка Құрама Штаттары өздерінің бет-жүзінде нарықтық экономика мен демократиялық қоғам құрудағы жақсы үлгісіне назар аударатын ұлы елге ұқсайды. АҚШ-тың Қазақстандағы Төтенше және Өкілетті Елшісі Ричард Джонс өз елінің Қазақстанмен қарым-қатынасының дамуын атап өтті: «Шындығында Қазақстан Орталық Азияның басқа елдеріне қарағанда әлдеқайда көп көмек алды. Сіздің республикамыздың тәуелсіздік алған сәттен бастап біздің көмегіміз 6 млрд долларға жуық бағаланады және бұл үрдіс жалғасады деп үміттенемін. Менің ойымша, бұл мәселе басымдық болып саналады - кейбір ел маңызды, кейбіреулері аз. Қазақстан үкіметі бұл қолдауды аймақтағы басқа елдердің үкіметтерінен гөрі белсенді қабылдады» [1].

Американдық тарап Қазақстанды АҚШ-тың сенімді одақтасы және маңызды экономикалық серіктесі ретінде ғана емес, әлемде өзара түсіністік пен тұрақтылықты қамтамасыз етуге елеулі үлес қосатын мемлекет ретінде қарайтынын растады.

2005 жылдың ақпан айының ортасында Вашингтонға Қазақстан Республикасы Парламенті Сенатының Төрағасы Н.Әбіқаевтің жаңа сапары болды. Ол ұлттық дәстүрлі ұлттық намазда сөйлеп, Америка конгресінің және Сенаттың басшылығымен бірқатар кездесулер өткізді. Өзімен кездескен адамдар арасында Фрист, Рейд, Лугар және Бернс ықпалды сенаторлар, сондай-ақ Өкілдер палатасының жетекші мүшелері болды. Екі жақты қатынастар, сауда-саттықты дамыту перспективалары, жаппай қырып-жою қаруын таратпау және басқалар талқыланды [2].

2005 жылдың наурыз айының соңында Қазақстан Республикасының АҚШ-тағы Елшісі Қ.Саудабаев Дүниежүзілік банктің президенті Дж. Вольфенсонмен құжаттың ережелерін жүзеге асыруда біздің елімізге көмек көрсету туралы кездесу өткізді.

2005 жылдың 18 наурызында Алматыдағы Америка елшілігі мен Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президентінің Қоры жанындағы Әлемдік экономика және саясат институты бірлесіп АҚШ-пен ынтымақтастық аясында Орталық Азиядағы қауіпсіздік мәселелері бойынша халықаралық

конференция ұйымдастырды. Оған Қазақстан, Қытай, Қырғызстан, Ресей, АҚШ және Тәжікстаннан келген зерттеушілер, сарапшылар мен дипломаттар қатысты.

Конференцияда сөйлеген сөзінде АҚШ-тың Қазақстандағы бірінші вице-премьері Марк Аскуино АҚШ елшілігі осы конференцияға өз елінің саясатын «ілгерілету» емес деп шешті. «Орталық Азиядағы қауіпсіздікті қамтамасыз етуде Құрама Штаттардың орны мен рөлі қалай бағаланғаны туралы түсінік алу маңызды. Отыз жыл бұрын біз бүкіл әлемді тұрақты, қауіпсіз және гүлденген деп күтетінбіз. Бірақ жаңа қауіп пайда болды, ал кейбір елдер арасындағы қарым-қатынастар аз болжамды және реттелді. Бүгінгі таңда Орталық Азия аймағындағы қауіпсіздік проблемалары барлық әлемдік державалардың назарын аударады. АҚШ-қа келетін болсақ, біз терроризммен, ақшаны жылыстатумен, есірткі саудасымен, сондай-ақ демократия мен азаматтық қоғамның дамуы мәселелерімен күресуді ерекше атап өткіміз келеді» [3].

Сол жылы Президент Назарбаевтың АҚШ-қа жасаған бесінші сапары болды. Вашингтонда екі елдің президенттерінің келіссөздері өте тиімді болды. Олар «Жаңа қатынастар» атты Бірлескен мәлімдемеге қол қойды. Осы маңызды құжаттың алғашқы тармақтарынан бастап, екі елдің стратегиялық серіктестіктің жаңа кезеңіне кіруі, егеменді Қазақстанның өркендеуін қамтамасыз етуге бағытталған, ол мәлімдемеде айтылғандай, «жаһандық экономикаға және демократиялық мемлекеттердің қоғамдастығына барған сайын көбірек кіреді». Өтініште халықаралық терроризмнің алдын алу және оны болдырмау бойынша бірлескен іс-шараларға ерекше орын берілген. АҚШ-қа ядролық қарудан өз еркімен бас тартқаны үшін Қазақстанға құрмет білдіріп, жаппай қырып-жоятын қарудың барлық түрлерін таратпау саласындағы біздің елімізбен тығыз қарым-қатынаста болуға ниет білдірді. Тараптар экономикалық салада тығыз жұмыс істеуге, сауда және инвестициялық қатынастарды дамытуға, заң үстемдігін қамтамасыз етуге және жемқорлықты азайтуға уағдаласты.

2006 жылдың қыркүйегінде Н.Назарбаевтың АҚШ-қа жасаған кезекті сапарын дайындау барысында байқаушылар: «Қазақстан мен АҚШ арасындағы екіжақты ынтымақтастықтың табыстары мен нақты нәтижелері сенімді: Қазақстан Республикасы мен Америка Құрама Штаттарының стратегиялық әріптестігі табысты дамып, әрі қарай жалғасуы мүмкін» [4].

Сапар барысында Нұрсұлтан Назарбаев пен американдық мекеменің ірі өкілдері: сауда министрі Карлос Гутьеррес және энергетика министрі Сэм Бодман, ЦРУ-нің директоры Майкл Хейденнің қатысуымен бірқатар екіжақты кездесулер өткізілді.

Бірақ, әрине, ең маңызды оқиға - АҚШ-тың президенті Джордж Бушпен әңгіме болды, ол Қазақстанның қазіргі заманғы дамуына және Қазақстан жүргізіп отырған саясатына жоғары баға берді.

Келіссөздердің соңында қабылданған бірлескен мәлімдемеде екі мемлекеттің қарым-қатынасы стратегиялық әріптестіктің сипатына ие

екендігін көрсетеді. Бұл тек экономикаға ғана емес, сондай-ақ жаһандық қауіпсіздік мақсаттарына қол жеткізуге де қатысты. Энергетикалық серіктестіктің жоғары рейтингі расталды. Тараптар жаһандық энергия көздерін кеңейту және осы ресурстарды халықаралық нарықтарға жеткізудің жаңа мүмкіндіктері іздестіру бойынша ортақ күш-жігерді жандандыру ниетін білдірді. АҚШ Қазақстанның әлемдегі бәсекеге барынша қабілетті 50 елдің қатарына кіру жоспарын қолдап, БСҰ-ға кіру процесіне Қазақстанға көмек көрсету ниетін білдірді.

Қазақстан мен Америка Құрама Штаттарының серіктестігіне маңызды серпілістер Нұрсұлтан Назарбаевтың АҚШ-қа жасаған сапары мен 2010 жылдың сәуірінде Президент Барак Обамамен келіссөздерінен кейін берілді [5].

Кездесу барысында екі мемлекет басшылары Қазақстан мен АҚШ арасындағы стратегиялық әріптестікті нығайту мәселелерін талқылады және бірлескен мәлімдеме қабылдады, онда ядролық қауіпсіздік пен таратпау үдерісін, Орталық Азиядағы өңірлік тұрақтылықты нығайту, сондай-ақ экономикалық өркендеу мен жалпыға ортақ мүдделерді қамтамасыз ету мақсатында екі жақты ынтымақтастықты жандандыруға ниет білдірді.

Әлеуметтік жүйелер арасындағы байланыстарды нығайту: Президент Обама мен Қазақстан Президенті американдық және қазақстандық азаматтық қоғамдардың, соның ішінде үкіметтік емес ұйымдардың, діни ұйымдардың және білім беру мекемелерінің арасындағы байланыстарды нығайтудың маңыздылығын атап өтті. Тұрақты қоғамды дамытуда дінбасылары мен толеранттылыққа айрықша мән берілді және 2010 және 2011 жылдары ЕҚЫҰ және ИКҰ төрағасы ретінде Қазақстанның тиісті күш-жігеріне қолдау білдірді.

Еуропадағы Қауіпсіздік және Ынтымақтастық Ұйымы (ЕҚЫҰ): Президент Обама Қазақстанның Ұйымға төрағалық етуі үшін бұрынғы Кеңес Одағының бірінші республикасының ЕҚЫҰ-ға төрағалық етуінің тарихи маңыздылығын атап өтті. Лидерлер Қазақстанның ЕҚЫҰ-ға төрағалық етуімен, сондай-ақ Қазақстанның ЕҚЫҰ Саммитін өткізу туралы ұсынысын талқылады. Олар Қазақстанның ЕҚЫҰ-ның Ауғанстанды тұрақтандыру үдерісіне қатысуын кеңейтуге, Адами өлшемдегі міндеттемелерді орындау бойынша Қазақстандағы Шолу конференцияларын өткізуіне, сондай-ақ «Корфу үдерісін жеделдету» Қазақстанның оң бастамасын атап өтті. АҚШ пен Қазақстан ЕҚЫҰ Саммитінің негізгі күн тәртібін әзірлеуде ынтымақтасуға келісті.

Бұл Ванкуверден Владивостокқа дейінгі қауіпсіздік пен ынтымақтастықты нығайтуға қосқан қана емес, сонымен бірге Қазақстанның одан әрі демократиялық дамуына ықпал еткен тарихи Астана декларациясының нәтижесі болып табылатын Саммиттің табысына үлкен үлес қосты.

Қазақстан мен АҚШ арасындағы қарым-қатынастың жоғары деңгейі 2011 жылдың қаңтарында АҚШ Мемлекеттік хатшысы - Сыртқы істер министрі Қанат Саудабаевтың АҚШ-қа жасаған сапары барысында

дәлелденді. Сапар барысында Ақ үйдің, Мемлекеттік департаментінің өкілдері, көрнекті конгресмендер және сарапшылар қауымы өкілдерімен жемісті кездесулер өткізілді. АҚШ Мемлекеттік хатшысы Хиллари Клинтонмен кездесу барысында тараптар мемлекет басшыларының келісімдерін жүзеге асырудың практикалық қадамдарын, екіжақты әріптестікті тереңдету және нығайту мәселелерін талқылады және Қазақстан мен АҚШ арасындағы ынтымақтастық деңгейін атап өтті.

Бұған мысал ретінде 2011 жылы ақпан айында Атыраудағы «Chevron» американдық компаниясына тиесілі пластмасса құбырлар зауытында, жылу және ыстық суда қолданылатын композициялық металл құбырларын шығару басталды. Зауыттың қуатын кеңейту және Қазақстанда және ТМД елдерінде теңдесі жоқ технологиялық озық өндірісті іске қосу біздің елімізде «Шевронның» пайдасының бір бөлігін қайта қалпына келтіру бағдарламасы аясында жүзеге асырылады [6].

2018 жылдың 16 қаңтарында Президент Дональд Трамп Президент Нұрсұлтан Назарбаевты Ақ үйде қабылдады. Сапар АҚШ пен Қазақстан арасындағы тығыз коммерциялық және сауда байланыстарын нығайтты, бұл жаңа жұмыс орындарын құруға және екі елдің экономикалық өсуін арттыруға мүмкіндік береді. Президент Н.Назарбаев бұл шаралар Қазақстанның 2050 жылға қарай әлемнің ең дамыған 30 экономикасына қосылу мақсатына жету үшін маңызды екенін атап өтті. Сапар барысында бірқатар коммерциялық келісімшарттар мен құжаттар, соның ішінде Boeing, GE Transportation, GE Digital, Chevron, Air Astana, ҚТЖ, SKAT және Самрұқ арасындағы жаңа келісімдер жасалды.

Осы экономикалық ынтымақтастықтың негізгі бағыттары:

- Аймақтық сауда және экономикалық даму
- Үкіметаралық ынтымақтастық
- Аймақтық сауданы дамыту
- Екі жақты сауда
- Коммерциялық ұшақ
- Темір жолдар
- Ауыл шаруашылығы
- Сандық инфрақұрылым
- Ғарышты зерттеуде көшбасшылық
- Денсаулық сақтау
- Фармацевтика
- Стратегиялық энергетикалық диалог
- Мұнай мен газды экспорттау және инвестициялар
- Аймақтық энергетикалық жүйені жаңғырту
- «Болашақ энергиясы»
- Адам капиталын нығайту
- Visa бағдарламасы болды [7].

Қазақстан мен Америка Құрама Штаттары арасындағы қарым-қатынас

тарихында екі елдің экономикалық, саяси, мәдени, әлеуметтік және басқа да салалардағы ынтымақтастығына назар аудару қиын емес. Сонымен қатар, ынтымақтастық оң даму мен стратегиялық әріптестіктің негізгі сипаттамасына ие. Жыл сайын Қазақстан американдық тараптан өкілдерді қабылдайды. Конференция барысында әртүрлі мәселелер талқыланды. Дінаралық және конфессияаралық өзара әрекеттесу мәселелерін, қоршаған ортаны ластау проблемаларын қамтиды. Халықаралық терроризмді болдырмау және шектеу саласындағы бірлескен іс-қимылдарды құру үшін диалогқа ерекше орын беріледі. Қазақстанның демократиялық, толеранттылықты және ашық қоғамды қалыптастырудағы күш-жігері де атап өтілді.

Осылайша, Қазақстан мен Құрама Штаттардың арасындағы қарым-қатынастар оның құрылған сәттен бастап үлкен әлеуетке ие екендігі туралы айтуға болады. АҚШ біздің тәуелсіздігімізді мойындаған Түркия Республикасының кейінгі екінші елі болды, және, әрине, бұл кездейсоқ орын алмады. Екі ел өзара қарым-қатынастың бірінші кезеңінде Қазақстан Республикасының аумағында ядролық қаруды жою бойынша үлкен күш жұмсады. Ынтымақтастық ұмтылысы біздің еліміз үшін ғана емес, сондай-ақ бүкіл әлем үшін маңызды маңызды мақсатқа қол жеткізу үшін екі мемлекетті біріктірді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1 Официальный сайт Посольства и Консульства США в Казахстане: U.S. MissionKazakhstan . США и Казахстан: Расширенное Стратегическое Партнерство в XXI веке (<https://kz.usembassy.gov/ru/us-kz-21st-century-joint-statement-ru/>)
- 2 Нурсултанова Л.Н., Ибраева А.Е., Наурызбаева Т.Б.: Казахстанско-Американские контакты в 2001-2017 гг. (<https://articlekz.com/article/18030>)
- 3 Даутова Д., Спивак О.: В каком направлении развиваются торговые отношения между Казахстаном и США (<http://and.kz/torgoviye-otnosheniya>) American Corner (<http://amcorners.kz/ru>)
- 4 Ашимбаев М. «Сотрудничество с США и национальные интересы Казахстана» / Казахстан и США: состояние и перспективы двустороннего сотрудничества. Институт мировой экономики и политики при Фонде Первого Президента РК, 2006 г. – С.8-9
- 5 Научно-исследовательская деятельность в Казахстанско-Американском Свободном Университете / URL: <http://www.kafu.kz/>
- 6 Сотрудничество Республики Казахстан с Соединенными Штатами Америки // Министерство Иностранных дел РК. URL: <http://mfa.gov.kz/index.php/ru/>
- 7 Шенин С.А., Оспанова А.Н. Республика Казахстан - США: история и перспективы: Монография \ Астана \ ТОО Мастер ПО, 2018.-194с.